

*В.П. Пантелєєв,
д.е.н., професор
Національна академія статистики,
обліку і аудиту*

РОЛЬ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ, ЯК БАЗИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УПРАВЛІННІ ІННОВАЦІЯМИ

Актуальність теми дослідження. Вивчення та використання отриманої від суб'єктів інноваційної діяльності належної інформації покладається в основу інформаційно-статистичного забезпечення управління інноваціями.

Мета дослідження. Дослідження значення інновацій в діяльності підприємств реального сектора економіки.

Завдання дослідження. Провести критичний аналіз змісту форм статистичної звітності щодо інноваційної діяльності підприємств України. Зараз органи державної статистики досліджують ринок інноваційних послуг суцільним методом за формою № 1 – інновація «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства» (річна).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідниками розглянуто ринок та стан інновацій в Україні, міжнародний досвід статистичних досліджень ринку інновацій, інноваційний продукт у системі статистичної класифікацій, індикатори науково-технічного та інноваційного розвитку країн ЄС, сучасні міжнародні зіставлення інноваційного розвитку країн, методи дослідження ринку інновацій [7,8], висвітлено питання обліку і аналізу інноваційної діяльності підприємств [3]. Недостатньо висвітлено розвиток статистичних форм обстеження інноваційної діяльності та внутрішній контроль такої діяльності.

Виклад основного матеріалу.

Розвиток статистичних форм інноваційної діяльності підприємства.

В умовах сучасного розвитку наукових знань в галузі обліку
© В.П. Пантелєєв 2012

виникає потреба інтеграції теоретичних та практичних аспектів бізнесу, використанні наукових засад обліку, аналізу та звітності для прийняття управлінських рішень. **Звітність** – це система узагальнюючих та взаємопов'язаних показників у вигляді звітів, складених за спеціально затвердженою формою, що характеризують результати та умови діяльності підприємства за визначений проміжок часу. Метою звітності підприємств є забезпечення загальних потреб широкого кола користувачів, які покладаються на неї як на основне джерело економічної інформації про підприємство для прийняття рішень. Система звітності складається з елементів, що знаходяться у взаємодії та підпорядкуванні досягненню однієї мети. З огляду на завдання дослідження зазначимо, що важливим елементом системи звітності є її форма з набором певних показників. **Статистична звітність** — це документи спеціально затвердженої форми, призначені для збору статистичних даних; форма збору статистичних даних, за якої кожен суб'єкт діяльності регулярно подає відомості до державних органів статистики у вигляді документів (звітів) спеціально затвердженої форми. Звіти складаються на підставі даних оперативного та бухгалтерського обліку.

Предмет складання підприємствами статистичної звітності щодо їхньої інноваційної діяльності має нормативне визначення, що міститься у відповідному Законі України та у Господарському кодексі України. Таке формулювання покладено у основу вимог до підприємств щодо відображення інновацій та інноваційної діяльності підприємств у статистичній звітності. У Інструкції щодо заповнення форми передбачено визначення, що гармонізовані з міжнародними рекомендаціями [2]. За ними, щодо інноваційної діяльності підприємств розуміються усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові й комерційні дії, що призводять до здійснення інновацій або задумані з цією метою. Визначення, що застосовуються при підготовці підприємствами статистичній звітності про інноваційну діяльність передбачає розкриття інформації про процеси, що відбуваються на макрорівні, в діяльності підприємств, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків. Тобто, за основу береться факт нововведення або на самому суб'єкті інновацій, або на ринку інновацій, табл. 1.

Поняття «інновація» та «інноваційна діяльність» за різними нормативно-правовими актами

№ з/п	Визначення	Нормативно-правовий акт
Інновація		
1	Введення у вживання будь-якого або значно вдосконаленого продукту (товару або послуги) або методу маркетингу або нового організаційного методі в діяльності підприємства, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків	Наказ Держкомстату України від 01.10.2008 р. № 361
2	Новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери	Закон України "Про інноваційну діяльність" [6]
Інноваційна діяльність		
3	Усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові й комерційні дії, що призводять до здійснення інновацій або задумані з цією метою	Наказ Держкомстату України від 01.10.2008 р. № 361
4	Діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг	Закон України "Про інноваційну діяльність"[6]
5	Інноваційна діяльність у сфері господарювання - діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.	Господарський кодекс України [1]

За такими вимогами інновації поділяються на 4 типи: продуктові інновації, процесові інновації, маркетингові та організаційні інновації. Критичний аналіз сутності форм статистичної звітності щодо інноваційної діяльності підприємства України проведено на прикладі чотирьох форм звітності підприємств, які набрали чинності за відповідними рішеннями Держстату України: обстеження технологічних інновацій промислового підприємства, які в різні роки

використовувалися державною статистикою: форма № 1-інновація, затверджено наказом Держкомстату України від 09.09.2003 № 290, звіт про інноваційну діяльність промислового підприємства за січень - _____ 200__ р., форма № 2-пром (інновація), затверджено наказом Держкомстату України від 14.10.2004 № 558, обстеження інноваційної діяльності підприємства, форма № 1НН (одноразова), затверджено наказом Держкомстату України від 09.12.2010 № 493 та обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства, форма № 1-інновація (річна), в редакції наказу Держстату України від 20.11.2012 № 471. Результати аналізу викладено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Зміст форм звітності підприємств України щодо інноваційної діяльності

№ з/п	Зміст форми	Звітні форми підприємств з інноваційної діяльності, № наказу, яким затверджено форму, рік			
		№ 1-інновація, наказ № 290, 2003 р.	№ 2-пром (інновація), наказ № 558, 2004 р.	№ 1НН, наказ № 493, 2010 р.	№ 1-інновація, наказ № 471, 2012 р.
1	2	3	4	5	6
1	Інноваційна активність підприємства (інноваційна діяльність)	-	+	-	+
2	Витрати на інновації	-	-	-	+
3	Інновація продукту (товарів, послуг)	+	-	+	-
		(джерела фінансування технологічних інновацій)			
4	Інновація процесу	-	-	+	-
5	Продовжувана або припинена інноваційна діяльність щодо процесу та продукту	+	+	+	+
		(обсяг реалізації інноваційної продукції)	(обсяг реалізованої інноваційної продукції)		(обсяг реалізованої інноваційної продукції)

Продовження таблиці 2.

1	2	3	4	5	6
6	Інноваційна діяльність та видатки на інновації щодо процесу та продукції	+	-	+	+
		(витрати на технологічні інновації)			(витрати на інновації)
7	Впровадження нових прогресивних технологічних процесів, освоєння видів інноваційної продукції, придбання нових технологій	-	+	-	-
8	Організаційні інновації	-	-	+	+
9	Маркетингові інновації	-	-	+	+
10	Творчість і навички	-	-	+	-
11	Загальна інформація про підприємство	+	-	+	-
12	Основна економічна інформація про підприємство	-	-	+	-
13	Джерела інформації та співпраця в контексті інноваційної діяльності	-	-	+	-
14	Інноваційні цілі протягом 2008-2010 рр.	+	-	+	-
		(результати інноваційної діяльності)			
15	Чинники, що перешкоджають інноваційній діяльності	+	-	+	-
16	Тип звітної форми	річна, поштова	квартальна, термінова	одноразова	річна

Підприємство у звітних формах розкриває широке коло інформації про здійснені на ньому інновації. Так, вказується середовище регіонів, де реалізовані нововведення: Україна, країни ЄС, інші країни. Головними інноваційними цілями зазначено розширення номенклатури товарів або послуг. Заміна застарілих продуктів або процесів, вихід на нові ринки або збільшення частки ринку, поліпшення якості товарів/послуг, скорочення часу, необхідного для виходу інновацій на ринок, підвищення гнучкості

при виробництві товарів або послуг, збільшення потужності для виробництва товарів або послуг, зменшення витрат праці на одиницю продукції, зменшення витрат матеріалів та енергії на одиницю продукції, зменшення впливу на навколишнє середовище, поліпшення якості здоров'я та рівня безпеки, тощо. Змістом інноваційної діяльності підприємства є науково-дослідні роботи (внутрішні та зовнішні), придбання машин, обладнання, програмного забезпечення, придбання нових зовнішніх знань, навчання та перепідготовка персоналу. Реалізація інноваційної продукції передбачається для ринку, для підприємства. Реалізація (придбання) технологій, досягнень розкривється у формах: права на патенти, ліцензії, результати досліджень та розробок, ноу-хау, угоди на придбання (продаж) технологій, цілеспрямований перехід на роботу кваліфікованих кадрів тощо. Звіти містять інформацію про витрати: внутрішні, зовнішні; джерела коштів – власні, бюджетні, інвесторів, кредити.

Внутрішній контроль інноваційного розвитку підприємств

Підприємства, як суб'єкти інноваційної діяльності вживають заходи із внутрішнього контролю проведення інновацій. Особливостями інновацій, як об'єкта внутрішнього контролю слід вважати використання, крім фінансової, також не фінансової інформації, значний рівень ризику, врахування рис технології використання та впровадження, застосування сучасних методів аналізу [5].

Використовуючи вимоги до внутрішнього контролю, що визначені Міжнародними стандартами аудиту [4], можна встановити основні положення внутрішнього контролю інноваційної діяльності:

Внутрішнє середовище — виокремлення типів інновацій, встановлення критеріїв, що визнається/не визнається інновацією (інноваційний продукт новий або значно вдосконалений, продукт має бути впровадженим); наявність цілей інновацій, реалізація інноваційних продуктів, застосування передових методів для стимулювання нових ідей та творчих підходів, сприйняття ризиків працівниками підприємства, політика управління ризиками, розподіл обов'язків, санкціонування операцій, гарантії збереження за підприємством права власності на інновації, наявність інноваційних

проектів, встановлення підконтрольних показників, призначення підрозділу (особи), відповідального за проект, чесність та етичні цінності співробітників.

Процес оцінки ризиків підприємства — застосування стохастичних прийомів аналізу, реалізація цілей інновацій, аналіз доцільності вкладання коштів та отримання віддачі, аналіз факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Інформаційні системи — джерела інформації та співробітництво в інноваційній діяльності, відповідне програмне забезпечення, дотримання встановлених правил (регламентів), стандартів впровадження нововведень, вдосконалення внутрішньої звітності, складання кошторисів, бюджетів, використання фінансових та не фінансових показників, відповідне відображення інновацій в обліку та звітності.

Процедури контролю — тестування, встановлення відхилень, причин виникнення розбіжностей фактичних значень від планових, перевірки результатів, оцінка ефективності діяльності, встановлення фактів інноваційній бездіяльності, залучення експертів, економічний, фінансовий та технічний аналіз.

Моніторинг контролю — постійні перевірки функціонування внутрішнього контролю, внесення належних змін в управління в зв'язку із змінами в контрольному середовищі, проведення інвентаризацій інновацій, проведення службових розслідувань; досягнення цілей інновацій, гальмування чинників, що перешкоджають інноваційній діяльності.

Висновки. Суб'єктами ринку інновацій в Україні є держава, ринкові структури (підприємства та фізичні особи) та інституційні заклади (університети, академії, науково-дослідні інститути тощо). В Україні відбувається гармонізація системи національної статистики із міжнародними стандартами статистики. Аналіз змісту основних форм статистичної звітності інноваційної діяльності промислових підприємств вказує на отримання інформації про впровадження інновацій на підприємстві та формування відповідних витрат; про обсяг реалізації інноваційного продукту на надходження коштів від інноваційної активності. Показники форм статистичної звітності дають можливість уточнити цілі інновацій та чинники, що

перешкоджають розвитку інноваційній діяльності в Україні. Сучасний підхід до внутрішнього контролю інноваційної діяльності передбачає наявність на підприємстві внутрішнього середовища, процесу оцінки ризиків, інформаційних систем, процедур контролю та моніторингу контролю.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 N 436-IV — режим доступу: (<http://zakon.rada.gov.ua/>).
2. Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-інновація Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства, затверджено наказом Держкомстату України від 01.10.2008 № 361. — режим доступу: (<http://search/ligazakon.ua/>).
3. Кантаєва О.В. Бухгалтерський облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія: [монографія] / О.В. Кантаєва. — Житомир: ФОП Кузьмін Дн.Л., 2010. — 424 с.
4. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2010. — К.: ТОВ «Паритет-інформ», 2010. — 1252 с.
5. Пантелеев В.П. Внутрішній контроль інноваційного розвитку (використання системного підходу). В зб. Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 3. — К.: державна академія статистики, обліку та аудиту держкомстату України, 2008. — с. 162-167.
6. Про інноваційну діяльність, Закон України від 04.07.2002 N 40-IV) — режим доступу: (<http://zakon.rada.gov.ua/>).
7. Свистун-Золотаренко Л.О. Статистика ринку інновацій в Україні: мета та завдання статистичного дослідження / Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи. Збірник текстів доповідей на III науково-практичній конференції з нагоди Дня працівників статистики. — Київ, 2005, с. 155-163.
8. Статистика ринків. Підручник для ВНЗ / За наук. ред. Н.О. Парфенцевої, НАСОА Держстату України, 2012. — 916 с.